

Pääkirjoitus

Helsingin Sanomien ja *Yliopisto*-lehden lukijat ovat voineet tänä syksynä seurata kiistaa Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian yliassistentuurin täytöstä. Humanistisen tiedekunnan tiedekuntaneuvosto nimitti toukokuussa virkaan Esa Saarisen laitoksen esimiehen Ilkka Niiniluodon esityksen mukaisesti. Saariselle hävinnyt Jan von Plato teki päätöksestä kirjallisen muistutuksen kanslerille, minkä johdosta Niiniluoto esitti omat lisähuomautuksensa tiedekuntaneuvostolle (26.9.95). Kansleri hylkäsi von Platon muistutuksen marraskuun lopussa ja vahvisti Saarisen nimityksen yliassistentiksi. Filosofian laitokselta kiistaan osallistui myös joukko dosentteja (Alanen, Haaparanta, Kivinen, Mäenpää, Ranta, Rantala ja Sandu), joiden mielipidekirjoitus ilmestyi sekä HS:ssa (7.10.95) että *Yliopistossa* (16/95).

Virkanimityksiä koskevat kiistat ovat yliopistohallinnon arkipäivää, eivätkä ne yleensä ylitä valtakunnanmedioiden julkaisukynnyksiä. Yliassistentuurin kohdalla myös ulkopuolisille tarjoutui harvinaislaatuinen tilaisuus tehdä havaintoja helsinkiläisen filosofian sisäpiirin positioista nimityskiistan vuodettua jostakin syystä julkisuuteen HS:n *Kuukausiliitteessä* (30.9.95) ilmestyneen toimittaja Eeva-Kaarina Arosen laajan artikkelin myötä. von Platon ja Saarisen sekä Niiniluodon ja dosenttien kannanotot paljastavat epänormaalin avoimesti kirjoittajien toisistaan eroavat käsitykset ja toiveet filosofian luonteesta sekä antavat ymmärtää, että filosofian laitoksella on kehkeytnyt vakavalta vaikuttava konflikti, jonka kohteena näyttäisi olevan itse helsinkiläisen teoreettisen filosofian tila ja tulevaisuus. Mikäli asiaan ei liittyisi kamppailu niukoista materiaalisista resursseista, niin mitään kiistaa filosofisista ideoista tuskin olisi kehkeytnyt, eikä mikään estäisi *kaikenlaisten* filosofioiden rauhanomaista rinnanoloa ja jaloa kilpaa yliopistolla. Mutta kuten muutakin mannaa, niin myös filosofian virkoja on valitettavan niukanlaisesti jaossa. Tästä johtuen tosiasiallisesti yhteismitattomat ja toisistaan muuten vähät välittävät filosofi(a)t asettuvat vastakkaisiin aseisiin ja erilaiset hallitsemis- ja hegemonisointipyrinnöt saavat vallan filosofian taistelukentällä.

Yliassistentuurin kohdalla vastakkain asettuvat von Platon ja dosenttien edustama "tieteellinen filosofia" ja Saarisen peräämä "laajempaan yhteiskunnalliseen relevanssiin pyrkivä järjenharjoitus". von Platon retoriikassa iskusanoja ovat "filosofian tieteellinen harjoittaminen", "tieteelliset ansiot", "eksakti tieteenharjoittaminen", "tieteellinen kulttuuri" yms. Näitä tiede-sanoja vasten hän laittaa "päivänkohtaisen kulttuuridebatin", "päiväkohtaisen julkisuuden tuoman ohimenevän kiillon" ja "vailla tieteellistä merkitystä olevien teosten "kirjoittelun". Saarisen retoriikan ytimessä taasen ovat "elävä filosofia", "laajempaan yhteiskunnalliseen relevanssiin pyrkivä järjenharjoitus", "luovat resurssit", "järkevä elämän ja maansa rakentaminen" yms. Vaikka Saarinen ei halua kiistää von Platon edustaman "eksaktin" tutkimuksen merkitystä, niin epäsuorasti hän vihjaa tällaisen filosofian viittaavan "eksperttikulttuuriin", jopa "millimetritutkimukseen".

Kuten sanottu, tällaisten mustavalkoisten kiistojen syntyminen edellyttää joko-tahi-asetelmaa, jossa vain toinen voi saada viran ja sen takaaman turvatun toimeentulon. Jos tästä ei olisi kysymys, niin filosofin täytyisi olla harvinaisen kirkasotsainen idealisti tai aggressiivinen fanaatikko, jotta hän viitsisi käydä polemiikkia aivan toisenlaista filosofiaa edustavan filosofin kanssa. Tuskinpa esimerkiksi Niiniluoto motivoituisi asettumaan Saarisen "soveltavan" filosofian puolelle von Platon eksaktia filosofia-tiedettä vastaan, mikäli hän ei olisi tähän hallinnollisesti rasitettu.

Saarisen ja von Platon välinen konfrontaatio ei anna aihetta intellektuaaliseenkaan iloon, sillä se oirehtii kovin kapea-alaisesta ja yksiulotteisesta 'tieteellisen', 'filosofisen' ja 'yhteiskunnallisen' ymmärtämisestä. von Platon kohdalla 'tieteellinen' kaventuu eksakteja metodeja ihannoivaksi tutkimukseksi, jota hyvin rajoittunut akateeminen ja kansainvälinen tutkija- ja opiskelijajoukko harjoittaa yliopiston paksujen seinien suojissa. Tällöin filosofi(a)n mahdollinen intellektuaalinen ja osallistuva suhde yhteiskuntaan ja elämäntapoihin näivettyy "päivänkohtaiseksi kulttuuridebatiksi". Näin von Platon (ja dosenttien) kanta sulkee pois sen mahdollisuuden, että filosofia ja tiede voisivat myös tarkoittaa olemassa olevaan "päivänkohtaiseen" todellisuuteen kohdistuvaa intellektuaalista kritiikkiä, jonka *tieteellisyys* muodostuu pätevistä ja perustelluista argumenteista sekä itsestäänselvyyksien johdonmukaisesta kyseenalaistamisesta.

Tällaisen tieteellisen filosofian paraatiesimerkki on olemassa; sen tarjoaa *valistus*. Valistusfilosofit hyökkäsivät nimenomaan tieteellisiin menetelmiin uskonnollisia, poliittisia ym. auktoriteetteja ja eliittejä vastaan. Tässä yhteydessä tieteellisyys ei kuitenkaan viitannut akatemioiden tai luostareiden muurien suojiin tai skolastisiin menetelmiin ja järjestelmiin, vaan päinvastoin, tieteen kriittinen harjoittaminen merkitsi juuri tällaisten institutionaalisten ja intellektuaalisten suojamuurien ja ajatusrakennelmien särkemistä.

Toisaalta voi kysyä, onko Saarisenkaan "laajempaan yhteiskunnalliseen relevanssiin pyrkivä järjenharjoitus" loppuun saakka kriittistä ja argumentatiivista toimintaa vai onko hänen toimissaan sittenkin kyse myös "päivänkohtaisen julkisuuden tuomasta ohimenevästä kiillosta", kuten von Plato väittää tai "vallanpitäjien liehakoinnista" ja "auktoireettiuskosta", kuten Putte Wilhelmsson esittää arviossaan Saarisen *Poppamies*-kirjasta (HS 3.12.95) tai "uusliberalistisesta menestysuskonnosta", kuten Kauko Tuovinen päättelee *Aamulehdessä* (26.9.95). Opetuksen innostavuus ja salit täyttävä karismaattisuus eivät vielä millään muotoa takaa kriittisyyttä. Päinvastoin, tällaiset "populaarit" piirteet ovat usein liittyneet indoktrinaatioon, jolloin Saarisen "henkinen valmennus" tai "julkinen järjen käyttö" saattavatkin tarkoittaa kritiikitöntä filosofisten teesien omaksumista "itsensä ja maansa rakentamisesta" tai "muutoksen kohtaamisen taidosta". Saarisen kirjallista ja muuta toimintaa leimaakin kasvavassa määrin positiivisten teesien ja kaanonien innostunut esittäminen, ei systemaattisesti argumentoitu mutta riippumattomuuteen pyrkivä kriittisyys, jota sisältyi kunnioitettavassa mitassa esimerkiksi sellaisiin teoksiin kuin *Punkakatemia*, *Terässinfonia* tai *Epäihmisen ääni*. Onneksi Saarinen nyt virkansa myötä omanee sekä ajalliset että taloudelliset edellytykset tehdä järeästi kriittistä filosofiaa, joka myös tieteellisen argumentaationsa vastaansanomattomuudella ottaa kiinni ajasta ja tulevaisuudesta.

Mikko Lahtinen

von Platolta ja Saariselta siteeratut kohdat ovat von Platon haastattelusta ja muistutuksesta (*Yliopisto* 16/95) sekä Saarisen haastattelusta (*Yliopisto* 17/95).